

АНТРОПОНІМІЧНІ МОДЕЛІ ТУРЕЦЬКОЇ МОВИ ЯК ЛІНГВОКУЛЬТУРНИЙ ФЕНОМЕН

Скразловська Ірина Анатоліївна

Харківський національний педагогічний університет імені Г.С.Сковороди

Той факт, що мова і культура нерозривно пов'язані, є загальноприйнятним, тому, не дивно, що дослідження з лінгвокультурології й етнолінгвістики останнім часом набули широкого поширення.

Мета нашої роботи – розглянути офіційні й неофіційні антропонімічні моделі турецької мови як лінгвокультурний феномен, адже функціонуючи як мовна одиниця-слово, антропнім у той же час є явищем глибоко соціокультурним.

Офіційна антропонімічна формула у Туреччині складається тільки з двох елементів – імені і прізвища: *Ahmet Yıldırım* (порівняйте, три структурних елементи в українській мові: прізвище, ім'я, по-батькові). Зазвичай ім'я передує прізвищу, але це не є правилом. Зважаючи на те, що деякі імена схожі на прізвища, в офіційних документах прийнято писати прізвища прописними літерами, щоб уникнути плутанини: *Orhan PAMUK*.

Також до антропонімів відносять такі різновиди особового імені, як прізвиська, псевдоніми та ужиткові форми – демінутиви й гіпокрістичні (зменшувально-пестливі) імена. Отже, традиційні компоненти турецького антропоніма, з яких складаються різні моделі іменування людини, – це ім'я, прізвище, прізвисько, псевдонім.

Ім'я – соціолінгвістична одиниця, різновид власного імені, основною функцією якого є ідентифікація та індивідуалізація людини (1). Ім'я у сучасній Туреччині дається дитині при народженні. Турецькі імена можуть складатися з одного (*Zeynep, Deniz*) чи двох (*Recai Baki, Orhan Ali, Hatice Yıldız*) компонентів. Два особових імені – явище досить розповсюджене. У разі, якщо людина має подвійне ім'я, одне з них може використовуватися у сім'ї, у колі близьких людей, а друге – у школі, на роботі, в офіційних установах. Або ж одне ім'я може використовуватися у дитинстві, а друге – у зрілому віці. Рідко до людини звертаються за її подвійним ім'ям: *Mehmet Ali*. Тенденцією останнього часу стало замінювати одне з двох імен ініціалом в офіційному листуванні: *A. Bilge Cankorel, Yönet C. Tezel*.

Прізвище у турецькому суспільстві успадковується по батьківській лінії. Прізвище – це «особливе, юридично значиме слово, що служить для ідентифікації окремих людей і цілих сімей» (2). Прізвища у Туреччині з'явилися не так давно, вони почали використовуватися лише на початку ХХ-го сторіччя, коли було прийнято «Закон про прізвища» від 21 червня 1934 року. Кожен міг обрати собі прізвище, яке йому подобалося. Тому турецькі прізвища найчастіше відображають певні культурні особливості

сім'ї з точки зору роду занять предків, релігійних вірувань, вподобань, фізичних властивостей та духовних цінностей (4).

Прізвища у турецькій мові не мають гендерної специфіки і гендерно-залежних варіантів. Жінка після одруження має взяти прізвище свого чоловіка, а також може зберегти власне дівоче прізвище, яке буде ставитися перед прізвищем чоловіка: *Derya DOLAPÇI AYGÜN*.

Офіційна антропонімічна модель у Туреччині (ім'я + прізвище) використовується здебільшого в умовах офіційного спілкування. Наприклад, у діловому та офіційному листуванні при звертанні ввічливою є формула «*Sayın ім'я + прізвище*». У деяких документах, наприклад, у шкільному атестаті, вказується також ім'я батька у такій формі: *Necmettin'in oğlu Mustafa KARABEKİR* чи *Necmettin'in kızı Sevda KARABEKİR*.

Якщо ж говорити про побутову сферу, то тут прізвище майже не використовується. Проте, зважаючи на те, що у Туреччині чітко просліджується ієрархія старший-молодший, вищий за посадою-нижчий за посадою, соціальна і вікова різниця відображається за допомогою етикетних поширювачів імені – це слова типу *Bey/Bay* (пан), *Hanım/Bayan* (пані): *Ahmet Bey, Hülya Hanım, Bayan Esen*; а також родинні терміни *amca, dayı, teyze, hala, abla, ağabey, kardeş*: *Zehra teyze, Orhan amca, Önder abi, Kübra abla*. До речі, родинні терміни у розмовному мовленні використовуються як поширювачі імені не тільки для членів родини, але й для інших знайомих осіб. Слід також зауважити, що препозиція етикетних слів *Bay/Bayan* не є характерною для турецького синтаксису, це – калька з англійської мови (поріняйте: *Mr. and Mrs. Smith – Bay ve Bayan Erdoğan*).

В політиці та сфері науки загальноприйнятним є використання звань чи посад, що передують повному офіційному імені чи прізвищу: *Cumhurbaşkanı Erdoğan, Cumhuriyet Halk Partisi Genel Başkanı Kemal Kılıçdaroğlu, Dr. Doç. Hamzi Kaya*.

Прізвисько – це індивідуальне іменування, яке дається не при народженні і пов'язане з тими чи іншими характерними особливостями чи подіями. У турецькій культурі прізвиська є досить поширеним явищем, яке має такі ж глибоке коріння, як і найменування людини ім'ям. З дестанів ми дізнаємося, які прізвиська носили стародавні герої: *Deli Dünder, Şir Şemseddin, At ağızlı Aruz Hamid*; прізвиська були і у османських вищих державних діячів – візирів, султанів, воєначальників: султани Мустафа I та Ібрагим I – *Deli* (Божевільний), султан Баязид I – *Yıldırım* (Блискавка) та ін. У наш час прізвиська найбільш широко поширені у сфері шоу-бізнесу, спорту, політики, в невеликих замкнутих колективах, об'єднаних за професійною ознакою (школах, компаніях), а також, безумовно, в народному середовищі (селах, селищах).

Псевдонім відрізняється від прізвиська тим, що людина вибирає його собі сама. Псевдоніми найбільш поширені серед творчих

особистостей – артистів, літераторів, модельєрів тощо. Псевдоніми у Туреччині частіше за все складаються з загальнопоширених імен (*Sibel Can*) чи, рідше, мають відапелятивне походження (*Harika Avcı*); можуть бути однокомпонентними (*Teoman, Esmeray*) чи двокомпонентними (*Haluk Levent, Sezen Aksu*).

Таким чином, офіційна двокомпонентна антропонімічна модель, прийнята у сучасній Туреччині (ім'я + прізвище), склалася не так давно – у 30-х роках 20 століття з появою «Закону про прізвища». У різних сферах життя турки користуються різними антропонімічними моделями, що склалися історично і містять такі компоненти, як ім'я, прізвище, прізвисько та псевдонім, а також цілу низку етикетних поширювачів – етикетних слів, родинних термінів, назв посад і наукових звань. Отже, у турецькій мові можна виділити такі **антропонімічні моделі**:

- ім'я (однокомпонентне чи двокомпонентне): *Meral, Emre, Ahmet Deniz*;
- зменшувально-пестливе ім'я: *Cemileciğim, Zeynepçim*;
- демінутив: *Neco, Feto*;
- прізвисько: *Süslü Kabak, Einstein*;
- псевдонім: *Tarkan; Nuri Alço*;
- ім'я + етикетний поширювач/родинний термін: *Ayça Hanım, Mehmet amca*;
- етикетний поширювач + ім'я: *Bay Mustafa, Bayan Aynur*;
- етикетний поширювач + прізвище: *Bay ve Bayan Demirel*;
- прізвисько + ім'я: *Sarı Ali; Holivut Fevzi*;
- прізвисько + демінутив: *Deli İbo*;
- ім'я + прізвище: *Hasan Altay, Deniz Duman*;
- ім'я + дівоче прізвище + прізвище чоловіка (для жінок): *Hatice Demir Coşkun*;
- прізвище + ім'я: *Bekiroğlu Emre*;
- ім'я батька + ім'я + прізвище: *Sabri'nın kızı Elif Öz*;
- прізвище: *Karpuzcu, Dalgakıran*;
- звання/посада + ім'я + прізвище: *Başbakan Binali Yıldırım*;
- звання/посада + прізвище: *başkan Buket; Yard. Doç. Dr. Hasanoğlu*.

Вибір моделі обумовлюється прагматичними установками мовця, національними традиціями і ситуацією спілкування.

ПЕРЕЛІК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.

1. Суперанская А.В. Личные имена в официальном и неофициальном употреблении // Антропонимика: сб. ст. — М.: Наука, 1970. — С. 180—189.
2. Суперанская А.В. Человек – фамилия - национальность / А.В. Суперанская // Наука и жизнь. – № 7. – 2009.
3. Карпенко Е.П., Логвиненко И.А. Современные прозвища известных турков: лексико-семантическая и структурная характеристика // Материалы Междунар.

[Введите текст]

Симпозиума «Гейдар Алиев и тюркский мир / Университет имени Ататюрка. – Эрзурум/Турция, 2018. – 365 с. – с. 138-146.

4. Низова С.С. Культурно-семантичні особливості турецьких прізвищ // Тези доповідей Всеукр. Наук. Конференції «Питання сходознавства в Україні» 29-30 березня. 2018 р. – Харків, 2018. – с. 44-47.